

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXIII. Vtrum delectatio quietet magis, quàm perturbet tristitiæ?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

eodem secundum idem; reliquæ vero non nisi secundum quid.

Q V Æ S T I O XXIII.

Virum delectatio quietet magis, quam perturbet tristitia?

Videtur magis perturbare tristitia, quam quietare delectatio. 1. Quia maior est malitia tristitiæ, quam bonitas delectationis, ut patet ex Augustino dicente lib. 83. qq. 36. *Nemo est, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem.* Quod non fieret, si malum doloris non esset maius, quam bonum delectationis. Maior igitur est vis tristitiæ ad inducendam perturbationem, quæ habet rationem mali, quam delectatio ad inducendam quietem, quæ habet rationem boni; ac proinde perturbatio ex tristitia est maior, quam quies ex delectatione.

2. Actio expugnativa contrarij est intensior, & maior, quam quæ non pugnat cum villo contrario. Hac enim de causa dicit Philosophus lib. 1. Meteor. cap. 2. aquam calidam citius, & fortius congelari. Tristitia autem est affectus repugnans malo, quod est, & quatenus est contrarium animali, atque exclusivum delectabilis. At delectatio consequitur ad bonum conueniens animali secundum se præcisè consideratum, & non quatenus est formaliter exclusivum contristantis. Ergo affectus tristitiæ est vehementior ac intensior quam affectus delectationis, ac proinde effectus formalis perturbandi est maior in illo, quam quietandi in isto.

3. Causarum æqualium æquales sunt effectus. Malum autem, quod est causa tristitiæ, est æquale bono, quo priuat, quodque est causa delectationis. Quia priuatio centum aureorum est malum æquale bono possessionis eorundem, & sic de similibus. Semper enim aufertur tantundem per priuationem, atque ponitur per bonum priuationi contrarium. Ergo tristitia, & delectatio directè contrariæ sunt semper æquales. Eadem autem ratione necesse est, ut effectus quietis, & perturbationis, utrimque resultantes, euadant æquales.

4. Dolor, & tristitia interior est absolute maior, quam dolor, & tristitia exterior, seu redundans ex corpore in animam, ut docet Diu. Thomas dicta quæst. 35. artic. 7. Dolor autem exterior superat delectationem tum exteriorem, tum etiam interiorem. Primo, quia dolor exterior, si sit vehemens, sufficit ad inducendam mortem, & sæpè inducit. Et tamen nulla delectatio siue interior, siue exterior sufficit ad inducendam vitam. Deinde quævis vehemens tristitia corporalis impedit, absorbetque omnem delectationem, & experientia liquet. Est igitur potentior ad perturbandum tristitia inhini etiam generis, quam delectatio supremi ad quietandum.

5. Maior est effectus corporalis, qui peruenit ad interiora, quam qui hæret in superficie. Effectus autem tristitiæ peruenit interius ad medullas vsque; cum effectus delectationis sit solum in superficie. Vtrumque colligitur ex illo Prou. 17. 22. *Animus gaudens aetatem floridam facit*, quod pertinet ad superficiem: *Spiritus tristis exsiccat ossa*; hoc est intima quæque adurit, perditque. Maior est igitur perturbatio tristitiæ, quam quies delectationis.

6. Virtus superatiua maioris difficultatis proueniens ex passione in opere virtuoso est nobilior. Nobilior autem est fortitudo, qua vincitur fuga do-

loris, quam temperantia, qua vincitur appetitus delectationis. *Fortes enim, & iusti maxime honorantur*, ut dicit Philof. lib. 1. Rhet. cap. 9. Fortior igitur est, ac vehementior fuga doloris, ac tristitiæ, quam appetitus delectationis; ac proinde tristitia ipsa præualet delectationi, maiorque est effectus illius in suo genere, quam huius in suo.

Art. 1. Respondetur. Eadem ratione, qua dictum est supra, amore esse maiorem affectum, & intensiorem, ac fortiorem, quam odium; dicendum quoque est cum D. Thoma in eadem quæst. 35. art. 6. delectationem esse maiorem affectum, & fortiorem, ac intensiorem, quam tristitiam circa vnumquodque delectabile, & contristabile. Ratio reddit hic eadem, quæ ibi proposita est. Primum nimirum quia causa delectationis est bonum, cui non repugnat esse purum absque vlla mali admixtione. Malum autem, quod est causa tristitiæ, nullum potest esse purum, seu cui nulla sit adiuncta bonitas, uti positum est ex Augustino illo in loco. Purum autem in vnoquoque genere est potentius, quam quod debilitatur ex admixtione oppositi. Ergo delectatio, cuius causa est bonum, est maior ex genere suo, quam tristitia, cuius causa est malum. Deinde etiam in specie, ac in indiuiduo, quia delectabile appetitur ratione sui; malum vero displicet ratione alterius, nempe ratione delectabilis, quo priuat. Mali enim, ut malum est, nulla est actio, nullaque vis motiua; siquidem quatenus malum est, nihil est. Magis autem mouet, quod propter se, quam quod ratione alterius. Magis enim dærit vim vnumquodque suam respectu sui, quam respectu cuiusquam alterius. Præualet itaque in affectu delectabile, quatenus voluitur ratione sui, contristabile, quatenus nolito ratione alterius; Eo vel maxime quia ipsum delectabile mouet ad prosecutionem sui secundum se totum, & secundum omnem rationem conuenientiam respectu appetitus, & appetitiui. At ad auersionem mali oppositi mouet idem delectabile, præcisè secundum rationem contrarietatis, & oppositionis respectu eiusdem mali, seu præcisè quatenus ipsum malum est impossibile cum bono, quo priuat. Patet autem maiorem esse effectum procedentem ab aliquo principio mouente secundum se totum, quam procedentem ab eodem secundum solam aliquam particularem rationem formalem ipsius.

Art. 2. Accedit cognitionem delectabilis quatenus mouentis ad actum delectationis esse maiorem per se, quam cognitionem eiusdem quatenus mouentis ad actum tristitiæ: quia ad actum delectationis mouet quatenus est præsens, adeoque quatenus subest cognitioni intuitiua sui. At ad actum tristitiæ mouet quatenus est absens, adeoque quatenus terminat cognitionem abstractiuam sui. Patet autem cognitionem intuitiuam esse per se maiorem, ac meliorem, quam abstractiuam. Motio autem obiectorum est maior, vel minor iuxta maiorem, vel minorem cognitionem ipsorum: quia non mouent appetitum, ut sunt in se præcisè, sed prout apparent in cognitione; siquidem obiectum appetitus est bonum apparens. Patet igitur affectum delectationis esse per se maiorem, quam affectum tristitiæ, circa vnumquodque delectabile, & malum directè illi oppositum secundum speciem, ut tradit Diuus Thomas dicta quæst. 35. art. 6. ex principio Dionysij cap. 4. de diu. nom. part. 4. *Bonum esse fortius, quam malum.* Quia verò effectus formalis cuiusque formæ eo est maior, quod maior est ipsa forma; atque effectus formalis delectationis est quies, tristitiæ vero perturbatio, ut dictum est supra: concluditur delectationem quietare magis per se, quam

quàm perturbet tristitia directè, ac immediatè contraria secundum speciem.

Art. 3. Contingit nihilominus oppositum per accidens triplici de causa, vt obseruat optimè D. Thomas loco indicato. Primum nimirum, quia contingit cognitionem circa bonum amissum esse maiorem, quàm circa bonum præsens, impellente, ac determinante ad maiorem considerationem, & circumspectionem boni amissi, quoad omnes condiciones eius intrinsecas, & extrinsecas, dolore, & anxietate suborta, ex ipsa amissione boni, quod negligentius consideratur, dum adest, inducitque quietem, & quandam quasi soporem considerationis circa se. Quia de causa dicit Augustinus lib. 10. de Trinit. sub finem, *amorem magis sentiri, cum eum prodis indigentia*. Maior autem sensus amoris inducit maiorem sensum cuiusvis affectus procedentis ex ipso, tanquam ex causa vniuersali omnium affectuum. Ex amore porro coniuncto cum indigentia boni amati procedit tristitia. Hæc igitur est maior per accidens, quàm delectatio propter adiunctam maiorem illi, quàm huic considerationem boni amati, eiusdemque delectabilis. Sed si cohibeatur maior eiusmodi applicatio, & extensio cognitionis, & antequam eadem inducatur, seu dum solus adest primus aspectus mali, maior è conuerso est delectatio, quàm tristitia, vt dictum est; atque hoc est per se, illud per accidens. Secunda causa tristitiæ præualentis per accidens est, quia malum causatiuum tristitiæ opponitur bono magis amato, quàm sit bonum, de quo delectamur. Quia de causa perturbat magis, magisque contristat flagellatio, contusio, aut vulneratio, & quidvis simile, quàm quietet, atque delectet cibis, & quidvis simile. Quia videlicet, priora illa corrumpunt consistentiam corporis naturalem, & tendunt ad interitum, eundemque inducunt, nisi cessent, adeoque opponuntur vitæ ipsi, quæ est maximum bonum, maximèque diligatur inter bona temporalia. Cibus autem, & similia non tantumdem valent ad conferendam, aut etiam conseruandam vitam. Tertia denique causa est, quia tristitia quælibet inducit perturbationem vniuersalem, nec vnâ tantum, sed omnes indiscriminatim delectationes, aut extermminat, aut certè debilitat, minuitque. Delectatio verò non ita dissipat, nec vsque aded minuit, ac debilitat omnes vniuersim tristitias. Quia videlicet, bonum corrumpitur ex quocumque defectu; malum verò solo corrumpitur bono vndequeque completo. His igitur modis tristitia, & perturbatio eius præualet per accidens delectationi, & quieti. Sed quia de vnoquoque dicitur absolutè, quòd ei conuenit per se, & non quòd per accidens tantum; propterea dictum est absolutè, delectationem quietare magis, quàm perturbet tristitia.

Ad 1. Illa Augustini comparatio prælatina doloris supra voluptatem ideò subsistit, quia comparatur dolor de malo tendente ad interitum cum voluptate de bono non æquè sufficiente ad vitam, vt nuper notatum est cum D. Thoma, fuitque iterum obseruatum superius. Ceterum si componatur malum oppositum vnicuique delectabili secundum se præcisè, & absque vltiori aliqndè progressu ipsius mali ad iacturam maioris alterius boni, magisque delectabilis, quale est vita, delectatio præualet per se tristitiæ, vt dictum est. Nec oppositum intendit Augustinus in illo loco, sed potius repellit, vt expendit ibidem D. Thomas. Addit enim, *immanissimas bestias à maximis voluptatibus* (nimirum accidentibus, & superadditis voluptati, quæ est de ipsa vita) *abstinere dolorum metu, qui contrariatur vitæ, quæ maximè amatur, & cōsuetet delectat maximè.*

R.P. de Esparza Curs. Theol. Tom. II.

Art. 1. Ad 2. Agens purè naturale agit semper, quantum potest. Repugnat porro, vt potentia agentis augeatur ex renitentia passi, & ex causa contraria inexistente eidem passo. Quia renitentia, & contrarietas ex parte passi retardat magis, atque debilitat virtutem agentis. Quia de causa dicitur communiter; *omne agens agendo repatitur*; idest minuitur, dum agit circa passum affectum qualitate, & virtute actiua contraria. Vnde quòd aqua calida citius, & fortius congeletur, quàm frigida, non ex eò provenit, quòd frigidum agat intensius, ac vehementius circa calidam, quàm circa frigidam, vt vult D. Thomas dicta quæst. 35. art. 6. ad 2. atque iterum quæst. 37. art. 1. ad 2. Confirmatur, quòd non sit ea causa velocioris, & fortioris congelationis, quia aqua calida non transit immediatè ad congelationem, sed prius redditur frigida absque congelatione: Ergo si frigidum congelans vehementiorem conatum adhibuisset initio propter inexistentem renitentiam, & contrarietatem ex parte aquæ calidæ, necesse esset, vt ante congelationem remitteret iterum conatum, & intensionem actionis. Cum scilicet, aqua ex calida reddita esset iam frigida, & nondum congelata. Ac proinde effectus congelationis euaderet demum vniformis, ac æqualis, siue præcessisset, siue non præcessisset calor in aqua, quæ congelatur.

Art. 2. Ratio itaque eiusmodi experientiæ est, quia aqua rarefcit per calorem. Calor enim est rarefactiuus: Frigidum verò inductiuum congelationis condensatur valdè per frigus suum sufficiens ad congelandum. Rarum autem, & densum ita comparantur inter se, vt parum materiæ sit in magno spatio ratione raritatis; ratione verò densitatis sit è conuerso multum materiæ in paruo spatio. Quando igitur sibi inuicem occurrunt aqua calida, & corpus frigidum congelatiuum, plures partes frigidi agunt confertim in pauciores partes calidæ, ideòque subsequitur velocior, ac intensior effectus congelationis: sicut sequitur victoria velocior, magisque perfecta ex parte exercitus numerosioris, quia singulis quibusque militibus exercitus minus numerosi correspondent plures milites numerosioris. Accedit prædictum congelationis effectum obseruari, & accidere solere circa aquam calidam manentem immobilem, aut cum paruo, ac lento motu, cum interim frigidum congelans successiue illi coexistat per alias, atque alias partes succedentes de nouo ad confictum integris viribus, nihilque labefactatis per calorem aquæ, eiusque renitentiam. Hinc rursus accedit motum alterationis fieri velocius vsque ad congelationem, quàm fieri possit localis motus condensationis in aqua, ratione frigoris, quòd in ipsa succedit calori; ideòque congelationem perfici, antequàm partes aquæ condensentur, atque condensatione disponantur ad resistendum congelanti per partes passi æquales numero partibus agentis, quibus cum proportionaliter pugnandum est. Ob hæc igitur videtur negandum assumptum illud objectionis de augmento intensiuo conatus, & actionis ex renitentia passi.

Art. 3. Dici deinde potest, transmissio spontè illo principio, malum contristans repugnare quidem appetitui secundum se, vt potè nocens naturæ eius; non tamen repugnare eidem, quoad affectum tristitiæ. Iuuat enim potius, atque stimulat ad hunc affectum præsentia contristatiui, idemque affectus est conformis inclinationi naturali animalis, ex suppositione mali iam actu nocentis, vt exponitur infra quæst. 26. Quapropter malum contristans non ita comparatur quoad renitentiam cum affectu

E. tristitiæ.

tristitia, sicut comparatur calor afficiens aquam cum actione frige factiva, & congelatiua: quia calor aquae non solum contrariatur frigido congelenti, sed etiam actioni frige factivae, & congelatiuae. Quae ferè est responsio Diui Thomae ad hoc argumentum in praedicto articulo 6. ad 2. Patet igitur non posse, ex hoc capite, affectum tristitiae esse maiorem, ac intensiorem affectu delectationis.

Art. 3. Positio, & ablatio eiusdem boni sunt proculdubio aequales, quoad magnitudinem, & quantitatem, seu quasi quantitatem boni inducti, & exclusi, seu mali impediti, ac illati; quandoquidem terminus positionis, & ablationis est prorsus idem. Verum, quoad vim actiuam, ac motiuam est magna disparitas. Quia bonum quatenus ablatum, ac exclusum, nullam habet actiuitatem, nullamque vim motiuam, cum eatenus nullum habeat esse. Solum itaque mouere appetitum potest ipsum malum, & priuatum esse per rationem boni oppositi praecise, quatenus existentis intentionaliter in cognitione abstractiua sui, & rursus praecise, quatenus incompossibilis cum entitate nociua, eidemque repugnantis. Ex quo duplici capite ostensum est motionem appetitus ad tristitiam esse minorem per se, ceterisque paribus, quam motionem eiusdem ad delectationem. Conceditur itaque vnumquodque malum esse aequale bono, quod priuat, quod ad magnitudinem attinet vtriusque secundum se. Sed negatur eadem aequalitas sub conceptu causalitatis, ac motionis, & formaliter quatenus sunt causae tristitiae, & delectationis.

Ad 4. Distinctio doloris, & tristitiae interioris, & exterioris est purè materialis sub conceptu passionis. Quia vterque dolor, ac tristitia perinde existit in solo appetitu interiori, vt aduertit eo in loco D. Thomas. Distinctio igitur formalis solum est penes principium cognitionis mali. Dolor enim exterior dicitur, qui resultat in appetitu praecunte cognitione mali in sensu aliquo externo, eodemque malo afficiente immediate partem aliquam exterioris corporis. Dolor verò, & tristitia interior dicitur, qui consurgit in appetitu dependenter à cognitione mali concepta per intellectum, aut imaginationem, aut vtrumque, atque dependenter à malo quatenus nocente animae, atque repugnante formaliter appetitui. Quapropter, cum cognitio intellectus, necnon imaginationis sit maior, ac perfectior, quam cognitio sensus exterioris; & similiter malum animae, & appetitus praeualeat per se malo corporis, atque habitudinis exterioris; rectè statuitur à S. Doctore tristitiam interiorem esse per se maiorem exteriori. Sed non rectè subsumitur in obiectione, dolorem exteriorem esse maiorem absolute delectatione, & exteriori, & interiori, cum solum per accidens, & secundum quid maior esse possit. Ad primam rationem in contrarium dictum iam est, malum dolentis non consistere in dolore ipso, & tristitia, sed in obiectione, ad quod consequitur is affectus, cum huius existentia, & subsequutio sit bona, & perfectiua ex suppositione illius. Dolor itaque exteriori non debet contraponi, & comparari delectatio siue exterior, siue interior, sed malo exteriori, quod tendit, & saepe sufficit, ad interitum, debet contraponi, & comparari bonitas vitae, de qua dictum est, esse maiorem delectationem per se, quam sit vlla exterior tristitia. Ad alteram rationem; dolor exterior procedit ex malo coniuncto corpori, atque exensione eius exteriori, quae pariter est maximè corporalis, eaque de causa, & non quia est maior per se, quam dolor interior, magis afficit corpus,

magisque nocet eidem, quam dolor interior. Quia verò anima, dum est vnita corpori, dependet, quoad suos actus à dispositione corporali; consequitur perturbatio vniuersalis, & impeditio omnis delectationis ex vehementi dolore exteriori, nisi subueniat cognitio reflexiua boni maioris redundantis ex passione mali, & doloris exterioris, vt contingit in Sanctis Martiribus, quorum delectatio ex bono intelligibili erat incomparabiliter maior, quam dolor exterior. Dolor itaque exterior solum per accidens potest esse maior, quam delectatio interior, modo superius explicato, art. 3.

Ad 5. Negatur effectum delectationis habere in sola superficie, atque tristitiam afficere intimius. Vterque enim, & interior afficit, & exterius, iuxta qualitatem obiectorum, sed fortius delectatio loquendo per se, vt dictum est. Locus Prouerborum suffragatur potius; quam contradicat huic veritati: Quia aetas florida constituitur per optimam constitutionem totius hominis, quoad interiora, & exteriora, nec flos, seu quasi flos, & prospera hilaritas exterior, subsistere potest absque interiori radice sana, & vigore interiori perfecto. Exsiccatio verò interior ossium est compossibilis cum accidentali aliqua bona dispositione exteriori. Non ergo tantum nocet per se tristitia, quantum prodest delectatio, si comparatio sit iusta, quoad vnumquodque bonum, & malum contrarium eidem soli secundum se.

Ad 6. Fortitudo non pugnat cum quolibet indiscriminatim dolore, & malo, sed cum eo solum, quod consistit in periculis mortis, quique ex iisdem suboritur. Temperantia verò soli resistit nimierati delectationis circa cibos, & venerea. Patet itaque comparationem non esse iustam, & secundum idem. Contraponitur enim bono, & delectationi tangibile malum, & dolor interimentum. Vnde ea comparatio est abs re, nihilque concludit. Deberet enim ostendi actum fortitudinis esse affectum fortiorem, quam sit amor cuiusque erga se, cui commensuratur delectatio de vita, seu temporali, seu aeterna. Id autem est impossibile, vt per se patet.

QVÆSTIO XXIV.

Virum sint plures species tristitiae?

Videntur non esse. 1. Quia delectationes non multiplicantur specie, vt dictum est supra cum D. Thoma. Ergo nec tristitia. Patet consequentia, quia totidem sunt bona, & mala, eademque est diuersitas vtrorumque inter se, nec potest esse maior ex parte malorum, quam ex parte bonorum.

2. Si quæ daretur diuersitas specifica inter tristitias, proveniret necessariò ex sola diuersitate specifica malorum contristantium, ac proinde tot essent constituendae tristitiae specie diuersae, quot sunt obiecta contristantia specie diuersa; Quorum enim verò specifica diuersitas excurrit propemodum in infinitum. Nemo autem admittit tantam multipliciter specierum tristitiae, atque est planè dissonum, vt admittatur.

Sed contra est 1. Quia Damasc. lib. 2. fidei orth. cap. 14. & Greg. Nyss. seu Nemes. lib. 4. Philof. cap. 12. assignant quatuor species tristitiae communiter ab aliis quoque receptas, anxietatem, acediam, misericordiam, inuidiam. Quibus alij adiungunt tres alias differentias, poenitentiam, nemesim, zelum.